ÇİN TARİHİ

TARİH ÖNCESİNDEN 21. YÜZYILA

KÜRŞAT YILDIRIM

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1763
KÜLTÜR SERİSİ: 981

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-200-9

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Ayşegül Büşra Paksoy

Kapak Tasarımı: Mahmut Doğan

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ANA BASIN YAYIN GIDA İNŞ. SAN. VE. TİC. A.Ş
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. 2622 Sk.
Güven İş Merkezi No:6/13, Bağcılar / İstanbul
Sertifika Numarası: 20699 Tel: (0212) 446 05 99

İstanbul- 2021

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

KÜRŞAT YILDIRIM: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Genel Türk Tarihi Anabilim Dalında öğretim üyesidir. 2004 Yılında Dokuz Eylül Üniversitesi'nde Kamu Yönetimi bölümünü bitirmiştir. Yüksek lisans (2011) ve doktora (2015) çalışmalarını görev yaptığı anabilim dalında tamamlamıştır. 2009 yılında araştırma görevlisi, 2015 yılında doktor öğretim üyesi, 2017 yılında ise doçent doktor olmuştur. Çince, Rusça, Japonca, Moğolca, Arapça gibi dilleri ilgili ülkelerde çalışmıştır. Türk dünyasında saha araştırmaları, Batı ve Doğu'daki büyük bilim merkezlerinde proje ve kütüphane çalışmaları yürütmüştür. Yıllar boyunca Çin'de bilimsel faaliyetler yapmıştır. Alanıyla ilgili yurtdışında 14 uluslararası sempozyuma katılmıştır. 3 uluslararası çalıştayın, bir uluslararası sempozyumun yürütücülüğünü üstlenmiştir. 2016 yılında Shanghai International Studies University tarafından üç yıllığına "Şeref Üyesi" olarak seçilmiştir. Şimdiye kadar eski Türk tarihi sahasında yayımlamış 10 kitap, 2 kitap tercümesi, 3 kitap editörlüğü, 2'si yurtdışında SSCI-AHCI indeksli dergide yayınlanmış olmak üzere 104 makale, 10 bildiri kaleme almış olup evli ve bir kız çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ **17**
ÇİN COĞRAFYASI **21**
Kuzey Çin 22
Güney Çin 23
Güneydeki Su Boyları ve Güneybatı Dağları 24
Geleneksel Çin Bölgesi 25
Geleneksel Çin'in Kuzeydoğudan Güneye Kıyı Etrafı 26
Geleneksel Çin'in Batı Etrafı 27
Geleneksel Çin'e Uzak Etraf 28
ÇİN'DE İLK İNSANLAR VE KÜLTÜRLER **30**
"Yuanmou Adamı", "Pekin Adamı" ve Longgu Dağı'ndaki Mağaralar ...30
Erken Kalıntılar 31
Laoguantai, Dadiwan I Kültürleri (MÖ 6. Bin Yıl) 31
Kuzey Çin'de Beishouling, Banpo, Beixin, Hougang Kültürleri (MÖ 5. Bin Yıl) 31
Boyalı Çömlek veya Yangshao Kültürü (MÖ 5000-3000) 32
Güney Çin'de Hemudu, Qinglianggang, Majiabang Kültürleri (MÖ 5500-3300) 32
MÖ 5. Bin Yıl 33
Miaodigou I, Majiayao, Banshan, Machang, Dahe, Miaodigou, Dawenkou Kültürleri (MÖ 4. Bin Yıl- MÖ 3. Bin Yılın İkinci Yarısı) ..33
Longshan Kültürü (MÖ 3000-1900) 34
Hongshan Kültürü (MÖ 4700-2900) 34
Daxi, Qujialing, Songze, Liangzhu, Dapengkeng Kültürleri (MÖ 5000-2250) 34
Ölü Gömme ve Atalar Kültü 35
Çin'deki İlk Yabancı Kültürler 36
Tarihin Perdesi Ardında: İlk Atalar ile Xia ve Shang Kralları 36

XİA HANEDANLIĞI (MÖ 2070-1600) 38
SHANG HANEDANLIĞI (MÖ 1600-1046) 41
Shang Kültürü 43
ZHOU HANEDANLIĞI (MÖ 1046-256) 46
Batı Zhou Hanedanlığı (MÖ 1046-771) 46
Türk ve Tibet Kökenler 46
Vassallık Sistemi 47
Genişleme 48
Yıkılış 49
Doğu Zhou Hanedanlığı (MÖ 770-256) 49
Toplum 49
Çin Felsefesi 50
"Gök'ün Vekili", Soylular ve Ordu 50
Zhou Şehirleri ve Konar-göçerler 51
İlkbahar ve Sonbahar Dönemi (MÖ 771-476) 52
Savaşan Beylikler Dönemi (MÖ 475-221) 52
En Eski Tarihlerden Qin Hanedanlığı Dönemine Kadar
Türk-Çin İlişkileri 53
QİN HANEDANLIĞI (MÖ 221-MÖ 206) 57
Devlet ve Ekonomi Reformu 58
"Kültür Devrimi" 59
Türkler ve Diğer Komşularla İlişkiler 60
Köylü İsyanları ve Devletin Yıkılması 61
HAN HANEDANLIĞI (MÖ 206-MS 220) 63
Batı Han Hanedanlığı (MÖ 206-MS 25) 63
Devlet Teşkilatında Karma Yapı 63
Konfüçyüsçülüğün Dönüşü 64
Yeni Sınıf 65
İmparatoriçe Gao (MÖ 188-180) 65
İmparator Wen (MÖ 180-157) 66
İçeride Toparlanma Çabaları 66
Konfüçyüsçülüğün Devlet İdeolojisi Hâline Gelmesi 67
İmparator Jing 68
İmparator Wu Dönemine Kadar Hunlar ve Çinliler 69
İmparator Wu (MÖ 140-87) 71

İç Düzenlemeler 72
Dış Siyaset 73
Batı Han Hanedanlığı'nda Çöküşe Doğru 77
İki Ekonomi Siyaseti 78
Wang Mang ve Xin Hanedanlığı (MS 9-23) 79
"Sosyalist Devrim" 80
Wang Mang'ın Çöküşü 81
İmparator Wu'dan Wang Mang'a Hunlar ve Çinliler 82
Çinliler, Huhanye ve Zhizhi 83
Wang Mang ve Hunlar 84
Doğu Han Hanedanlığı veya Sonraki Han Hanedanlığı (MS 25-220) .. 85
Devlet İdaresinde Kadın Nüfuzu 86
Doğu Han Hanedanlığı'nın Dış İlişkileri 87
Han Hanedanlığı'nın Yıkılışı 89
Cao Cao'nun İsyanı 90
ÜÇ HANEDANLIK DÖNEMİ (220-280) 93
Kuzey Çin'de Türk Etkisi ve Kuzey-Güney Çin Ayrımının Belirginleşmesi 93
Toplum ve Ekonomi 94
Shu Han Hanedanlığı (221-263) 95
Yerli Halkın İsyanları 96
Güney Çin'de Yeni Bir Merkezin Doğuşu 97
Wu Hanedanlığı (222-280) 97
Ekonomi ve Yangzi Havzası 98
Wei Hanedanlığı (220-266) 99
JİN HANEDANLIĞI (266-420).....101
Batı Jin Hanedanlığı (266-316) 101
Kuzeyden Gelen Boyların Etkisi 102
Hunlar, Xianbeiler, Tibetliler 103
Doğu Jin Hanedanlığı (316-420) 104
"ON ALTI DEVLET" DÖNEMİ (304-439) 106
1. Doğrudan Hun İdareci Soyları Tarafından Kurulan Devletler 106
2. Xianbeiler Tarafından Kurulan Devletler 108
3. Tibetliler Tarafından Kurulan Devletler 111
4. Çinliler Tarafından Kurulan Devletler: 113

5. Koreliler/Çinliler Tarafından Kurulan Kuzey Yan (407-436) 113
6. Tuyuhunlar 114
ÇİN'DE KUZEY VE GÜNEY HANEDANLIKLARI DÖNEMİ (420-589) 115
A. GÜNEY HANEDANLIKLARI 117
1. Liu Song Hanedanlığı (420-479) 117
2. Qi Hanedanlığı (479-502) 118
3. Liang Hanedanlığı (502-557) 119
4. Chen Hanedanlığı (557-589) 120
B. KUZEY HANEDANLIKLARI 122
1. Kuzey Wei Hanedanlığı (386-535) 122
Erken Tabgaçlar 122
Hanedanlığın Kuruluşu ve Yükselişi 123
Devletin Yeniden Yapılanması ve Çinlileşme 125
Tabgaçların Fakirleşmesi 126
Kültür ve Din 126
Yıkılışa Doğru 127
2. Kuzey Qi Hanedanlığı (550-577) 128
3. Kuzey Zhou Hanedanlığı (557-581) 129
SUİ HANEDANLIĞI (581-618) 132
İmparator Wen 132
Toplum ve Ekonomi 133
Asker Ruhlu İktidar 134
Kuzey ile Güneyi Birleştirme Çabası: Büyük Kanal 134
İmparator Yang ve Saldırgan Dış Siyaset 135
Devletin Çöküşü 138
TANG HANEDANLIĞI (618-907) 140
İmparator Gaozu (618-627) 141
İmparator Taizong (627-649) 142
Buda Dini ve Xuan Zang 143
Dış Siyaset 143
Tuyuhunlar 144
Kür Şad İhtilali 144
Batı Gök-Türkler ve Türkistan 145
Sasani ve Fulin 146

Kore 146
Sir Tarduşlar 146
İmparator Gaozong 147
İmparatoriçe Wu 147
Gök-Türk Müdahalesi 148
Buda Dini 148
Başarısız Dış Siyaset ve İmparatoriçenin Sonu 148
İmparator Xuanzong (713-756) 149
Toplum 149
Din 150
Chang'an 150
İmparatorun Devlet İşlerinden Çekilmesi 151
An Lushan İsyanı (755-763) 152
Uygurların İsyanları Bastırması 153
Uygurların Tibetlilere Hücumu 154
Hanedanlıkta Toparlanma Çabaları ve Çöküş 154
İmparator Xianzong 155
İmparator Wenzong 156
Köylü İsyanları ve Yıkılış 156
Devlet Teşkilatı 158
İmparatorluk Sınav Sistemi 160
BEŞ HANEDANLIK DÖNEMİ (906-960) 162
Toplumsal ve Ekonomik Dönüşüm 162
Sonraki Liang Hanedanlığı (907-923) 164
Sonraki Tang Hanedanlığı (923-936) 165
SONG HANEDANLIĞI (960-1279) 167
Kuzey Song Hanedanlığı (960-1127) 167
Kuruluş 167
Çin'i Birleştirme Çabaları 168
Dış Siyaset 169
İmparator Renzong 170
İmparator Shenzong ve Wang Anshi'nın Reformları 170
Yıkılışa Doğru 171
Toplum ve Ekonomi 172
Hanglar 173

Ekonomik Bölgeler 173
Vergi 175
Manastırlar 175
Güney Song Hanedanlığı (1127-1279) 176
Jin Hanedanlığı ile Savaşlar 176
Yıkılışa Doğru 177
LİAO HANEDANLIĞI (907-1125) 179
Abaoji 179
İmparator Taizong 180
İmparator Shizong ve Muzong 181
İmparator Shengzong 181
Yıkılış 182
BATI XİA HANEDANLIĞI (1038-1227) 184
Kuruluş 184
Üç Büyük Güç İçinde Batı Xia 185
Çinlileşme 185
Hanedanlığın Sonu 186
JİN HANEDANLIĞI (1115-1234 188
Kuruluş 188
Devletin Büyümesi 189
Kuzey Çin'de Yeniden Yapılanma 189
Curçenlerin Kendilerini Koruma Çabası 191
Çöküşe Doğru 191
Ekonomi 192
Din 193
YUAN HANEDANLIĞI (1271-1368) 194
Kubilay'ın Yükselişi 195
Çin'de Yeniden Yapılanma 196
Hanedanlığın Kuruluşu 196
Dış Seferler 197
Moğollar, Eski Düzenin Feodal / Zenginleri, Tüccarlar, Köylüler 197
Toplumda ve Devlette Yapılandırma 198
Temür Han 199
Külüg Han 200
Ekonomik Kriz 200

Devlette Çinlileşme 201
Karmaşa ve Çöküşe Doğru Giden Süreç 202
Yesün Temür Han ile Toparlanma Çabaları 203
İsyanlar ve Yıkılış 204
"Kızıl Türbanlılar İsyanı" 205
Din 207
MİNG HANEDANLIĞI (1368-1644) 209
Köylü Devrimi 209
Toplum 211
Dört Sınıf 212
Devlet Teşkilatı 214
İmparator Hongwu (1368-1398) 216
İmparator Yongle (1402-1424): Yükseliş Dönemi 217
Dış Siyaset 218
Zheng He ve Uzak Deniz Seferleri 220
Duraklama ve Karmaşa 220
Moğol Akınları 221
Moğol Kökenli Ming Askerlerinin Darbe Teşebbüsü 222
İmparator Zhengde (1505-1521) 223
Saray Ağalarının Hâkimiyeti 224
İmparatorluk Sekreteri Zhang Juzheng 225
İmparator Wanli 225
Mançuların Yükselişi 226
Hanedanlığın Sonu 226
QİNG HANEDANLIĞI (1644-1911) 228
Nurhaci ve Devlet Yapılanması 228
Abahai 229
Hanedanlığın Kuruluşu 230
Toplumsal Sınıfların Durumu 231
Hanedanlığın Başlarında Mançulaştırma Hareketi 231
Dorgon'un Hâkimiyeti 232
İmparator Kangxi (1661-1722) 233
Çin Kültürü Aydınlanması 234
Çin'de Avrupalılar, Avrupa'da Çin Haberleri 234
Devletin Genişlemesi 235

Eski Ming Generallerinin İsyanları 235
Dış Siyaset..... 236
İmparator Yongzheng (1723-1735) 238
Rus Çarlığı 239
Amin Hoca..... 240
İmparator Qianlong (1735-1796) 240
Cungar Hanlığı, Uygur Bölgesi, Tibet..... 240
Güney Çin ve Vietnam 241
İç İsyanlar..... 242
Ekonomi..... 242
Kültür ve Edebiyat 244
İmparator Jiaqing (1796-1820) 244
İmparator Daoguang (1820-1850)..... 245
Uygur Bölgesi 246
Afyon Savaşı..... 247
"Göksel Taiping Krallığı" 249
Nian İsyanı..... 250
Miao İsyanı..... 251
"Gök ve Yer Örgütü" İsyanı..... 251
II. Afyon Savaşı: Nanking Antlaşması'nın Revizyonu 251
Peking Antlaşması: Tam Teslimiyet..... 252
Müslüman Ayaklanmaları 252
Yakup Bey..... 255
İli Sorununun Çözülmesi ve Xinjiang Adlı Eyaletin Kurulması..... 256
Batılılaşma Hareketi 256
1894 Çin-Japon Savaşı ve Shimonoseki Antlaşması 257
Reform Çabaları..... 258
Yihetuan veya "Boksör" Hareketi 259
Puyi ve Sona Doğru 261
Sun Yat-sen 261
Hanedanlığın Yıkılışı 262
ÇİN CUMHURİYETİ (1912-1949) 264
Devrimcilerin Başarısızlığı 265
Moğolistan ve Tibet 266
Yuan Shikai Diktatörlüğü 267

I. Dünya Savaşı 267
4 Mayıs Hareketi 268
Çin Komünist Partisi'nin Kuruluşu 269
KMT-ÇKP İttifakı 269
Chiang Kai-shek'in KMT Liderliğine Geçmesi 270
Milliyetçi Hükümet (1927) 271
Cumhuriyetten Milliyetçi Hükümete Çin Toplumu 271
Milliyetçi Hükümet'in Düzenlemeleri 274
ÇKP'nin Direnişi ve "Uzun Yürüyüş" 274
Uygur Bölgesi 275
Japonların Çin'i İşgali 278
II. Dünya Savaşı 279
Savaştan Sonra 279
ÇKP ile Savaş ve Cumhuriyetin Sonu 280
ÇİN HALK CUMHURİYETİ (1949-) 282
Yeni Rejim ve Çin Toplumu 282
İki Aşamalı Devrim 283
Köylü Sorunu ve Toprak Reformu 285
Demokratik Diktatörlük 286
Mao Zedong ve İlk Düzenlemeler 286
Sovyetler Birliği ile İlişkiler 287
Kore Savaşı 288
Zhou Enlai 289
Kitlesel Kampanyalar 289
Merkezi Hükümet Yapısı 289
"Yüz Çiçek" Hareketi 290
Büyük İleri Atılım (1958-1962) 291
Yeni Ekonomi Politikası 293
"Sosyalist Eğitim Hareketi" (1963-1966) 294
Kültür Devrimi (1966-1976) 295
Mao ve Çin Devrimi 297
Deng Xiaoping (1978-1989) 298
Görüşler 298
Reform ve Açılma 299
Toplum 301

Tiananmen Olayları 302
Jiang Zemin (1989-2002) 302
Toplum ve Ekonomi 303
Dış Siyaset 304
Shanghai İşbirliği Örgütü 305
Hong Kong ve Macao 305
Hu Jintao (2002-2012) 306
Dış Siyaset 307
Toplum ve Yeni Kuşak Çinli Gençler 307
Xi Jinping (2012-) 309
Yeni Düzenlemeler 310
Devlet Teşkilatı 311
Xi Jinping Düşüncesi 311
Kuşak Yol Projesi ve Dış Siyaset 312
"Çin Rüyası" 313
KAYNAKÇA 315
DİZİN 321

ÖN SÖZ

"Çin Tarihi" başlıklı bir kitabı kaleme alarak Çinlilerin binlerce yıllık tarihini tek bir cilde sığdırmak gerçekten zordur. Elinizdeki kitapta anlatılan her bir konu ciltler doldurabilecek kadar geniştir, engin bir edebiyata sahiptir. Çin Tarihi'ni yazarken bu durumu göz önünde bulundurarak her konuya değinmeye çalıştık.

Kitaptaki temel maksadımız en eski zamanlardan günümüze kadarki Çin tarihinin bir bütün olarak, ilmi şekilde anlaşılmasına katkıda bulunmaktır. Bu bakımdan metin akademik çevreye olduğu kadar genel okuyucuya da hitap edecek şekilde kaleme alınmıştır.

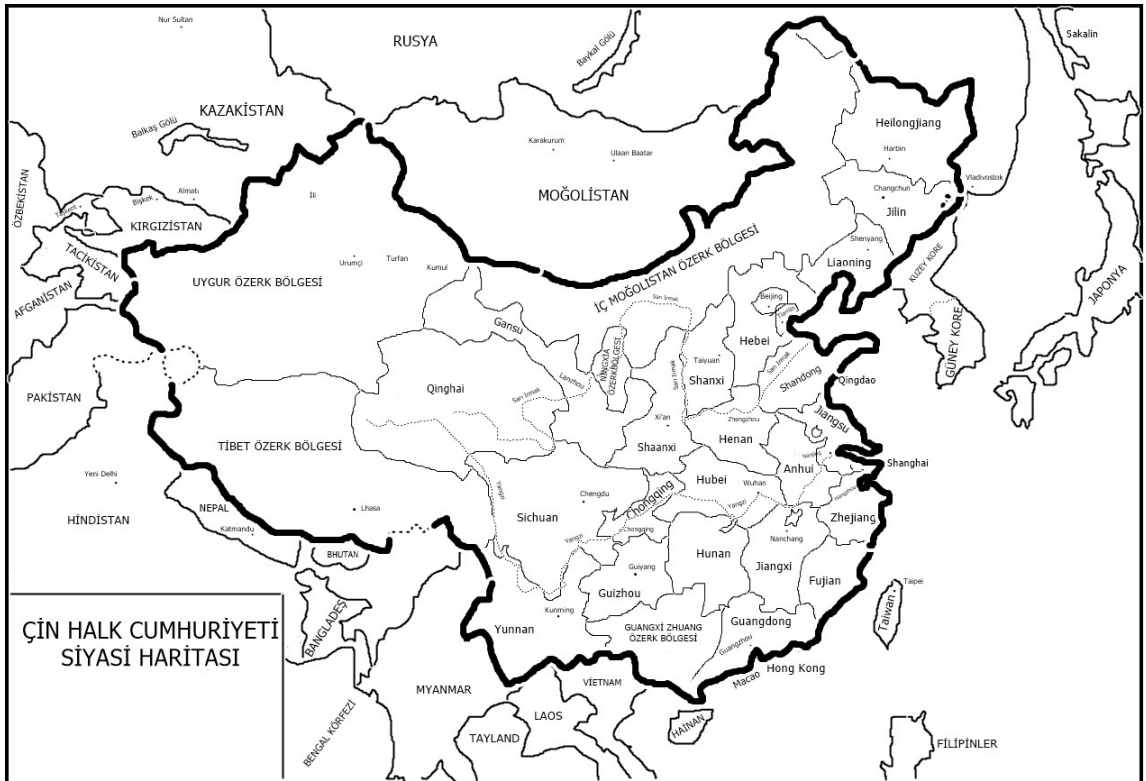
Tarihe çok önem veren Çinliler, çok erken dönemlerde kayıtlar tutmaya başlamışlardır. Biz onların tarihini bu kayıtlar sayesinde ayrıntılı olarak öğrenebiliyoruz. Şimdiki Çin'i anlamak için, onun binlerce yıllık geçmişine vakıf olmak lazımdır. Çin tarihi, Türk tarihinin ve yine dünya tarihinin bilinmesi açısından çok önemlidir. Çin tarihinden Türkleri çıkarmak mümkün değildir. Çinlilerin siyasi, toplumsal ve ekonomik dönüşümlerinde kuzeyden gelen Türklerin ve diğer konar-göçerlerin büyük etkisi vardır. Üstelik Çin'deki hanedanlıkların çoğu da Türkler, Moğollar ve Tunguz-Mançular tarafından kurulmuştur. Ana kaynaklara ve araştırma eserlerine göre kaleme aldığımız bu kitapta, konulara bir Türk tarihçisinin bakış açısıyla tarafsız ve önyargısız olarak eğilmeyi hedefledik. Eser, yıllardır Çin'de yürüttüğümüz saha araştırmaları ve kütüphane çalışmalarının bir ürünüdür.

Kitabımızda başından sonuna kadar Çin siyasi tarihini ele almaya çalıştık. Gerekli yerlerde ekonomi, toplum, din gibi bahisler üzerinde durduk. Bilhassa toplum ve ekonomideki dönüşümlerin siyasete ve devlete ne tür etkiler yaptığını vurgulamak istedik. Müstakil olarak kültür, felsefe, sanat, mitoloji, mimari, din, edebiyat, şiir vb. konularını ise ayrıca hazırlayacağımız "Çin Kültür Tarihi" adlı eserimizde inceleyeceğiz.

Çin Tarihi kitabımızda Çincenin transkripsiyonu için artık bütün dünya akademisi tarafından kabul edilen pinyin sistemi kullanılmıştır. Bu sistemde bazı harflerin Türk alfabesindeki karşılığı şöyledir: x→ ş; q→ ç; wv v; zh→ c; shv ş, ch→ ç; c→ s. Örnek vermek gerekirse, Xin→ Şin; Qing→ Çing; Wang→ Vang; Zhou→ Cou; Shanxi→ Şanşi; Chanyu→ Çanyu; Cao Cao→ Sao Sao şeklinde okunur.

Eserin editörlüğünü üstlenen Ayşegül Büşra Paksoy hanımefendiye, son okumalarda yardımcı olan Ferhat Çiftçi kardeşime, çalışmalarım esnasında gösterdikleri anlayış için eşim Elvin ile biricik kızım Ülkü'ye, kitabın basımını üstlenen Ötüken Neşriyat'a teşekkür ederim. Eserin faydalı olması dileğiyle.

Kürşat Yıldırım

ÇİN HALK CUMHURİYETİ
SİYASİ HARİTASI
RUSYA
KAZAKİSTAN
MOĞOLİSTAN
İÇ MOĞOLİSTAN ÖZERK BÖLGESİ
UYGUR ÖZERK BÖLGESİ
TİBET ÖZERK BÖLGESİ
GUANGXİ ZHUANG ÖZERK BÖLGESİ
NİNGXİA ÖZERK BÖLGESİ
KIRGIZİSTAN
TACİKİSTAN
ÖZBEKİSTAN
AFGANİSTAN
PAKİSTAN
HİNDİSTAN
NEPAL
BHUTAN
BANGLADEŞ
MYANMAR
LAOS
TAYLAND
VİETNAM
BENGAL KÖRFEZİ
GÜNEY KORE
KUZEY KORE
JAPONYA
FİLİPİNLER
Taiwan
Heilongjiang
Jilin
Liaoning
Hebei
Shanxi
Shandong
Jiangsu
Anhui
Shanghai
Zhejiang
Hubei
Hunan
Jiangxi
Fujian
Henan
Shaanxi
Gansu
Qinghai
Sichuan
Chongqing
Yunnan
Guizhou
Guangdong
Hong Kong
Macao
HAİNAN
Nur Sultan
Almatı
Bişkek
Balkaş Gölü
Baykal Gölü
Karakurum
Ulaan Baatar
Harbin
Changchun
Shenyang
Vladivostok
Sakalin
Urumçi
Turfan
Kumul
Beijing
Tianjin
Taiyuan
Xi'an
Zhengzhou
Wuhan
Nanchang
Chengdu
Lanzhou
Xining
Guiyang
Kunming
Guangzhou
Taipei
Yeni Delhi
Katmandu
Lhasa
Sarı Irmak
Yangtze

ÇİN COĞRAFYASI

Çin'i anlayabilmek için öncelikle ülkenin kuzey ve güney olmak üzere iki coğrafi kısmını ve Sarı Irmak ile Yangzi olmak üzere iki uzun ırmağını bilmek lazımdır. "Çin" denilince akla ilk gelen Çin Seddi ise Çinlilerin yine coğrafya gereklerine göre kuzeyden gelen akınlara karşı inşa ettikleri savunma hattıdır.

Kuzey ve Güney Çin'in Farklılığı

Sarı Irmak, Çin'in batısındaki Qinghai (Kök Nur; "Gök Göl") eyaletindeki Bayan Har Dağları'ndan doğar ve yaklaşık 5500 km doğuya aktıktan sonra Shandong eyaletinde Bohai Denizi'ne dökülür. Sarı Irmak havzasının bazı kısımları Çin'in ve Çinlinin doğduğu yerlerdir. Burası aynı zamanda Çinlilerle, Çinli olmayanların ilk karıştıkları bölgelerdendir; hatta Wang Mang döneminde (MS 9-23) ve bilhassa Han Hanedanlığı'nın MS 220'de yıkılışından sonra Sarı Irmak havzasına çoğunluğu Türkler olmak üzere dışarıdan halklar gelmiştir. Mesela Sarı Irmak'taki "Çin Beşiği", 4. yüzyılın başlarında Hunların kurdukları Han Zhao Hanedanlığı'nın eline geçmiştir. Sarı Irmak havzası böylece 6. yüzyıla kadar saf Çinli kimliğinden büyük ölçüde uzaklaşmıştır. Kuzey Çin'deki bu kültürel değişme 10. yüzyıldan sonraki kuzey kökenli hanedanlıklarca devam ettirilmiş, farklılıklar bugünlere ulaşmıştır.

XİA HANEDANLIĞI (MÖ 2070-1600)

Çin halkının ilk hanedanı olarak kabul edilen Xia da çok iyi bilinmemektedir ve kimilerine göre tarihi bir dönemi ifade etmemektedir. Bu daha çok Çin'in geleneksel imparatorluk tarihi yazıcılığında ve ideolojisinde resmi bir başlangıçtır. Mitolojik olan bu dönemi tarih belgeleriyle doğrulamak çok zordur. Kimilerine göre bu dönem biraz önce anlattığımız türden arkeolojik bir kültür dönemidir. Buna Yangshao Kültürü'nün yeni bir şekli ya da Erlitou Kültürü diyenler vardır. Yangshao Kültürü'nden kısaca bahsetmiştik. Aslında Kuzey Çin'de Longshan Kültürü, Xia Hanedanlığı'nın kurulduğu tarihlerde artık sona ermişti. Sarı Irmak havzasında şekillenen Erlitou Kültürü ise MÖ 1900-1500 yıllarına tarihlenmektedir. Önce Henan'daki Yanshi'da görülen bu kültür zamanla Shanxi, Shaanxi ve Hubei'ye yayılmıştır. Tunç döküm eşyalar bu kültürde karakteristiktir, özellikle ritüel için kullanılan tunç kaplar, kazanlar ve yine saray yapıları yaygındır. Xia Hanedanlığı ile bu kültür arasında kurulan bağ ise kesin değildir. Bu kültür dönemine veya Xia zamanına ait tunç işlemeciliğinin ilk kez Türkler tarafından Kuzey Çin'e getirildiği ve ardından bronz işlemeciliğinin Doğu ve Güney Çin'de yaygınlaşarak kendine has bir tarza kavuştuğu düşünülmektedir.

Bugün elimizde Xia Hanedanlığı'nın bıraktığı bir belge yoktur. Bu hanedan hakkındaki sözlü gelenek ve efsanevi anlatım, ilk olarak Çin edebiyatındaki "Beş Klasik"den biri olan ve Batı Zhou döneminde (MÖ 1045-771) yazılan Shu

SHANG HANEDANLIĞI (MÖ 1600-1046)

Shang, tarihi kayıtlar bırakan ilk Çin hanedanlığıdır. Bu, önceleri Sarı Irmak'ın orta ve aşağı akımlarında sürekli göç ederek yaşayan bir kabileydi. Shang kabilesinin ilk atası olarak söylenen Xie'den Shang Hanedanlığı'nın kurucusu olan Tang'a kadar on üç kuşak geçmişti ve halk sekiz kez yer değiştirmişti. Shang Hanedanlığı'nın MÖ 1600-1046 arasında yaşadığı düşünülür. Bazıları ise bu tarihlendirmeyi MÖ 18. yüzyıl ortalarından 12. yüzyılın başlarına kadar yaparlar. Xia'daki bazı tartışmalar Shang'da da yapılmış ve nihayetinde Shang, hem bir hanedan hem de bir arkeolojik kültür olarak tanımlanmıştır.

Hanedanlığı kuran Tang adlı kişi, bugünkü Zhengzhou'ya (o zamanki adı Bo) yerleşti ve Xia'yı devirip Shang Hanedanlığı'nı kurdu. Hanedanlık yer değiştirmeye devam etti. 1300 yılı civarında Shang Kralı Pan'geng başkenti bugünkü Anyang ilçesinin (Henan'da) kuzeybatısındaki Yin'de kurdu. Bu yüzden MÖ 1300'den sonraki Shang Hanedanlığı'na Yin Hanedanlığı adı da verilir.

Shang tarihi hakkında Shi Ji'de kayıtlar bulunmaktadır, bunların çoğu kral adlarını vermekle yetinmektedir. Kaynakta Shang'ın köken efsanesine yer verilmektedir. Buna göre "Beş Aziz İmparator"dan üçüncüsü olan Ku'nun karısı, kara bir kuştan düşen bir yumurtayı yutmuş ve hamile kalmış. Kadından mucize eseri Xie doğmuş. Xie'nin Xia Hanedanlığı'nın kurucusu Yu'ya su baskınlarını önlemek için yaptığı yardımlar neticesinde kendisine bir toprak

ZHOU HANEDANLIĞI (MÖ 1046-256)

Batı Zhou Hanedanlığı (MÖ 1046-771)

Önceleri Shang'a bağlı vassal bir krallık olan Zhou, Wei Irmağı vadisinde epey güçlenmişti. Zhou Kralı Wen halka değer veren, ekip biçmeyi teşvik eden biriydi. Krallık siyasi ve askeri bakımdan çok gelişti. Kral Wen, içeride gitgide güçlendiği gibi diğer kabileleri işgal ederek topraklarını genişletiyordu. Sonunda Zhou, zengin ve kudretli bir krallık haline geldi. MÖ 11. yüzyılın ortalarında, Kral Wen öldü, oğlu Kral Wu (Wu Wang) tahta çıktı. Kral Wu'nun saltanatı esnasında, Shang Devleti'nin durumu daha da kötüleşti. Kral Wu batıda ve güneydeki diğer kabileleri Shang'a karşı birleştirerek doğuya doğru ilerledi. İki taraf bugünkü Henan'daki Muye'de karşılaştı. Shang ordusunun çoğu Shang'a düşman kölelerdi. Kral Wu'ya karşı koymadıkları gibi onunla birlikte Shang merkezine girerek devleti yıktılar. Böylece MÖ 1046'da Zhou Hanedanlığı kuruldu. Başkenti bugünkü Xi'an'ın (Shaanxi'de) güneybatısındaki Hao'daydı. Buna Batı Zhou Hanedanlığı deniyordu.

Türk ve Tibet Kökenler

Zhou'lar hanedanlıklarını kurmadan önce de Shaanxi'nin batı ve orta kısımlarında, Wei Irmağı kıyılarında siyasi bir hâkimiyet meydana getirmişlerdi. Zhou'lar proto-Türk ve proto-Tibet kökenliydi. Wei Irmağı'nın batı kısımlarında kuzeydeki bozkırlarda Türkler ve güneydeki dağlık alanda

QİN HANEDANLIĞI (MÖ 221-MÖ 206)

Qin Beyliği, MÖ 770 yılından önce Batı Çin'de vassal beyliklerden biri değildi. Küçük toprağı ve güçlü olmayışı yüzünden geleneksel Çin topraklarında vassallar tarafından dikkate alınmıyordu. Yaptığı reformlardan sonra Qin Beyliği, Çin'deki en güçlü yedi devletten biri oldu. Qin Beyliğinin bir beyi olan Ying Zheng (MÖ 259-210), tahta çıktıktan sonra büyük bir savaşa girişti. MÖ 230'dan sonra 10 yıl içinde Han, Zhao, Wei, Chu, Yan, Qi beyliklerini yıktı ve MÖ 221'de bütün Çin'e hâkim oldu. Qin Hanedanı'nın sonsuza kadar devam edeceğine inanan Ying Zheng kendisini "Shi Huang Di" ("İlk İmparator") olarak adlandırdı. Böylece MÖ 221'de Qin Hanedanlığı'nın kurulduğu kabul edilmektedir. Öte yandan Qin Beyliği'nin MÖ 256'da Doğu Zhou Kralı Nan'ı tahttan indirmesi sebebiyle hanedanlığın bu tarihte kurulduğunu söyleyenler de vardır. Shi Huang Di, Konfüçyüs düşüncesine karşı olduğu için sonraki çağlarda Konfüçyüsçülerin elinden çıkacak olan Çin tarihlerinde pek anılmaz. Bu bakımdan Çin'in birleştiren bu ilk adamın tam bir portresini çıkarabilmek zordur.

Qin Hanedanlığı'nın merkezi bugünkü Xianyang idi, esas güçleri Shaanxi ve Doğu Gansu topraklarında bulunuyordu. Türkistan'a giden ticaret yolları buradaki Wei ve Tao ırmakları havzası boyunca ilerliyordu. Bu ise yeni kurulan devleti bir ticari güç haline getiriyordu.

HAN HANEDANLIĞI (MÖ 206-MS 220)

Batı Han Hanedanlığı (MÖ 206-MS 25)

Liu Bang iktidar mücadelesini kazanıp MÖ 202'de "imparator" olarak başa geçmiş olsa da Han Hanedanlığı'nın kuruluşu kendisinin MÖ 206'da "Han Kralı" unvanı almasıylaydı. İlk Çin hanedan tarihi olan Shi Ji'de ona artık Gaozu ("Ulu Ata") deniliyordu, genel olarak Gaodi ("Ulu İmparator") veya Han Gaodi ("Han'ın Ulu İmparatoru") adıyla anılıyordu. Gaozu, Xiang Yu'den kurtulduktan sonra da rahat edemedi, hâlâ içerideki rakipleriyle mücadele ediyordu. Aşağı sınıflardan bir köylü olduğu bilinen Gaozu'nun böyle başarılar elde etmesi, hiç durmadan rakipleriyle yaptığı savaşları kazanması sayesindeydi ancak bir imparator olarak hanedanlığın başında olduğu zamanlarda dahi engin Çin topraklarına tam olarak hâkim olduğunu söylemek güçtü ve bu sebeple Qin'in devlet ve hukuk düzenini sürdürmekten başka çaresi kalmıyordu.

Devlet Teşkilatında Karma Yapı

İmparator Güney Çin'de tam bir otorite sağlayamamış, Hunların Kuzey Çin'in önemli bir bölümünde ve Gansu'da hâkimiyet kurmasıyla tamamen sıkışmıştı. İçeride düzeni sağlamak üzere merkeze bağlı memurların idaresindeki il-ilçe sistemini koruduğu gibi bunun yanında Qin'den önceki dönemlerde olduğu şekliyle feodal beylere topraklar dağıttı. Bu ise devlet sisteminde karma bir yapı

ÜÇ HANEDANLIK DÖNEMİ (220-280)

Han Hanedanlığı'nın çöküşünden sonra Çin tarihinde çok devletli dönem başladı. Çin'in tekrar tek bir çatı altında toplanması 400 yılı bulacaktı. Bu uzun dönemin en önemli özelliği kuzeyden gelen Hun bakiyelerinin doğrudan Hun olarak ve yine Hun mirasını taşıyan Türk ve Moğol boyları ile batıdaki Tibetlilerin Gansu ve Çin topraklarında çok sayıda devlet kurmalarıydı. Çin içerisine yerleşen Türkler, "Çin" denilen coğrafyanın kültürel çehresini önemli ölçüde değiştirmişlerdi. 6. yüzyılda yeniden sağlanan devlet birliği belki de "Çin'in" geri gelişiydi ki buna bile şüpheyle yaklaşmak gerekiyordu.

Kuzey Çin'de Türk Etkisi ve Kuzey-Güney Çin Ayrımının Belirginleşmesi

Han Hanedanlığı'nın çözülmeye başladığı dönemlerden 220 yılına kadarki tarihler büyük bir karmaşa dönemiydi. Nihayetinde Wei, Shu Han ve Wu hanedanlıklarının kurulması ve yerel savaş ağalarının bastırılmasıyla nispeten bir istikrar dönemi sağlandıysa da çok geçmeden savaşlar tekrar başladı. Bir başka önemli gelişme çok sayıda Hun boyunun Çin'in içlerine yerleşmesi, çeşitli devletler kurmasıydı. Özellikle Kuzey Çin'deki Türk varlığı, Hunlardan Gök-Türk Kağanlığı'na doğru giden süreci hazırlayacaktı. Han Hanedanlığı'ndan kalan Çin topraklarının önemli bir kısmı bu dönemde yabancılar tarafından idare edilmeye başlandı ve çok geçmeden yabancılar tarafından çok sayıda

"ON ALTI DEVLET" DÖNEMİ (304-439)

Batı Jin Hanedanlığı'nın sonlarına doğru yukarıda anlattığımız konar-göçerler Çin içlerine doğru ilerlediler ve çok sayıda devlet kurdular. Bu dönem Çin tarihinde "On Altı Devlet Dönemi" olarak adlandırılıyordu. Bu devletler hakkında kısaca bilgiler vermeye çalışacağız.

1. Doğrudan Hun İdareci Soyları Tarafından Kurulan Devletler:

- Han veya İlk Zhao (304-329): Liu Yuan adlı Hun beyi 297 yılında, Modu'nun torunu olduğunu söyleyerek Hunların başına geçti. Fakat devleti, bozkır tipi konar-göçer değildi. Bey, Çin geleneklerine göre hareket ediyordu. Tam bir Çin eğitimi almış olan Liu Yuan, 304 yılında kendisini Zuocheng ("Sol Şehir")'da Chanyu ilân etti. MS 310 yılında yerine oğlu Liu Cong geçti. Chanyu, Çin'in başkenti Luoyang'ı ele geçirip Çin İmparatoru'nu esir etti. 316'da ise diğer Çin başkenti Chang'an'ı işgal edip yeni Çin İmparatoru'nu da ele geçirdi. Böylece Çin'in Batı Jin Hanedanlığı yıkıldı, bakiyeleri gidip başka devletler kurdular. 318 yılında Liu Cong'un ölümünden sonra devlet içinde istikrarsızlık doğdu. Liu Yao isyanları bastırıp devletin adını "Zhao" olarak değiştirdi. Öte yandan bir başka "Zhao" hanedanlığı kuran Shi Le 329'da Liu Yao'nun devletini yıktı.
- Sonraki Zhao (319-351): Devleti kuran Shi Le, Hunların soylu olmayan bir boyundan geliyordu. Çocuklu-

ÇİN'DE KUZEY VE GÜNEY HANEDANLIKLARI DÖNEMİ (420-589)

Han Hanedanlığı'nın 220 yılında yıkılışından sonra yüzyıllar boyunca Çin'de bir devlet birliği sağlanamadı. Üstelik Türk, Moğol, Tibetli gibi halkların Çin'in içlerine girip yerleşmeleri ve devletler kurmaları siyasi olduğu kadar kültürel bir dönüşüm de meydana getirdi. Çin düşüncesinde eski anlayışın aksine Türkler artık medeniyet kuran ve dinleri, eğitim, kültür, sanat, imar gibi faaliyetleri himaye ve teşvik eden bir kimlikle anılıyordu. Üstelik yüzyıllar boyunca birkaç Çinli hanedan dışında Çinlileri idare eden hanedanların tamamı dışarıdan gelmeydi. Kuzey Wei Hanedanlığı'nın sonra ermesinden sonra Çin tarihinde yeni bir dönem başladı. Yavaş yavaş Çin'deki devlet sayısı azalıyor, güçlü olan hanedanlar etrafa doğru yayılıyordu. Türklerden büyük etkiler taşıyan yeni bir Çin devletçiliği meydana geliyordu. Bunun yanında kültürde önemli değişiklikler meydana geldi. Çin nüfusunun önemli bir kısmının güneye göçmesiyle oralara birer komutan olarak giden kuzeyliler çok geniş toprakları ellerinde tutmaya, kıt kanaat geçinen ve henüz Çinlileşmemiş olan kalabalık köylülere hükmetmeye başladılar. Kurulan çok sayıda devletin her bir merkezi o dönemdeki dünya ile kıyaslandığında büyük zenginlikleri ellerinde tutuyordu. Konar-göçer gelenekten gelen savaşçı beylerin kurduğu devletlerde geleneksel Çinli feodal beyler ise istedikleri gibi hareket edemiyorlar, büyük aileler önceleri olduğu gibi saraylarda birleşip dev-

A. GÜNEY HANEDANLIKLARI

1. Liu Song Hanedanlığı (420-479)

Liu Song veya Güney Song olarak adlandırılan bu hanedanlık Doğu Jin Hanedanlığı'nın sona ermesinden sonra ortaya çıktı. Jiankang (bugünkü Nanjing) merkezli bu devlet Liu Yu tarafından kuruldu. İsyan ederek Doğu Jin'in başkenti Jiankang'ı ele geçiren Huan Xuan'ı yenen Liu Yu böylece Doğu Jin'de iyice güçlendi. Elde ettiği önemli başarısından sonra onun yaptığı en önemli iş, Doğu Jin orduları başında kuzey sınırındaki Güney Yan Hanedanlığı'nı 410'da yıkmasıydı. Bu ve bundan sonraki bütün seferler geleneksel Çin devletinin eski topraklarını tekrar birleştirmeye yönelikti. Güney Yan'dan sonra Sichuan'daki Batı Shu Hanedanlığı'nı da yıkarak Doğu Jin'e kattı. Bilahare Sonraki Qin Hanedanlığı'na hücum edip mağlup ettikten sonra bunlara yardıma gelen Kuzey Wei birliklerini de dağıttı ve böylece önceki Batı Jin'in eski başkentleri Chang'an ve Luoyang'ı ele geçirdi. Öte yandan Liu Yu, gücünü koruyabilmek için kendi başkenti Jiankang'a dönmek mecburiyetinde kalınca, Xia Hun birlikleri hücum edip Guanzhong'u ele geçirdi. Doğu Jin, Sarı Irmak kıyısındaki topraklarını kaybetmişti. Fakat Luoyang gibi stratejik yerleri tutabilmişti. Başkente gelen Liu Yu, Doğu Jin Hanedanlığı'nı yıkarak 420'de Liu Song Hanedanlığı'nı kurdu. Birkaç yıl sonra ölen Liu Yu'nun yerine geçen oğulları döneminde devlet gitgide güçlendiyse de Türk kökenli topluluklarla başa çıkamadı. Üstelik kuzeyde gitgide güçlenen ve yakınlarda bütün Ku-

B. KUZEY HANEDANLIKLARI

1. Kuzey Wei Hanedanlığı (386-535)

Kuzey Çin'i 150 yıl yöneten Kuzey Wei Hanedanlığı, Tabgaç adı verilen topluluk tarafından kuruldu. Tabgaçlar 3. yüzyılın sonlarında tarih sahnesine etkin bir şekilde çıktılar ve 314 yılında Dai Devleti'ni kurdular. 376 yılına kadar yaşayan bu devlet sayesinde Tabgaçlar hem siyasi ve askeri tecrübeler elde ettiler hem bölgelerindeki güç dengelerini çok iyi tahlil ettiler hem de kendi içlerindeki boy mücadelelerini de idare edebilmeyi öğrendiler.

Erken Tabgaçlar

Kâşgarlı Mahmud tarafından "Türklerden bir bölük" olarak kaydedilen Tabgaçlar Xianbeilerin bir koluydu. Tabgaçların Tunguz, Moğol veya Tunguz dilli olduklarına dair görüşler olsa da onlar 386 yılında kurdukları Kuzey Wei Hanedanlığı'nda Çinlileşmeden önce esasen Türk veya en azından hâkim tabakada Türk idi. Kimi görüşlere göre bütün Tabgaç, Xianbei ve Murong toplulukları Türk idi ve Türkçe konuşuyorlardı.

Tabgaçların güçlü bir biçimde tarih sahnesine çıktıkları ilk tarih, 160-170 yılında güneye yaptıkları sefer esnasındaydı. Beyleri Liwei (220-277) döneminde Tabgaçlar devlet yapılarını güçlendirdirerek bütün komşularını kendilerine bağladılar. 314 yılında Yilu'nun hükümdarlığı altında kurdukları Dai Devleti 376 yılına kadar devam etti. Bilhassa Shiyijian döneminde (338-376) devlet çok büyüdü

SUİ HANEDANLIĞI (581-618)

Sui Hanedanlığı, MS 4. yüzyılın başlarından beri çok devletli olarak yaşayan Çin'i tek bir çatı altında topladı ve yine bir Çinli idaresi başlattı. Devleti kuran Yang Jian, Kuzey Zhou Hanedanlığı'nda İmparator Wu ve İmparator Xuan'ın görevlisiydi ve aynı zamanda Xuan'ın kayınpederiydi. Xuan'ın 580'de ölümünden sonra gücü ele geçirdi ve son imparatoru devirerek hanedanlığını kurdu. Yang Jian'ın ailesi Han Hanedanlığı'nın generali Yang Zhen'ın soyu olduğunu söylüyordu. Ailenin bazı mensupları Han Hanedanlığı'ndan sonra çeşitli devletlerde yüksek görevlere geldiler. Onlardan birisi ise Yang Jian idi. Bu kişi bir Çinli olsa da konar-göçer gelenekler içinde yaşamış, onlara hizmet etmişti ve hatta ailesi evlenmeler suretiyle onlarla karışmıştı. Üstelik kendi aile adı Yang dışında, Xianbeilerin hizmeti altında aldığı "Puliuru" şeklinde bir aile adı da vardı. Sui Hanedanlığı'nı kurduktan sonra İmparator Wen adını alan Yang Jian, başkentini Daxing (Chang'an; bugünkü Xi'an) yaptı. Çin'i birleştiren bu kuzey hanedanlığı, savaşma kabiliyetleri yüksek asker ve general kaynağına sahipti. Bunda en önemli rol belki de kuzeyden akınlar yapan Türkler karşısında savaşma gücünün artması, ordu kapasitesinin büyümesiydi.

İmparator Wen

İmparator Wen devleti kurar kurmaz "Çinlileştirme" hareketine başladı. İlk önce Zhou Hanedanlığı'nın Xianbei

TANG HANEDANLIĞI (618-907)

Tang Hanedanlığı'nı kuran Li Yuan, Sui Hanedanlığı'nda bugünkü Shanxi bölgesinin valisiydi. 615'te stratejik Longxi garnizonuna atandı. Orada Gök-Türklerle mücadele ederek büyük yararlılıklar gösterdi. Devlet içinde nüfuzlu biri hâline geldi. 617'de oğlu Li Shimin ile birlikte isyan etti. Çok geçmeden kendisini "Ulu Başbakan" ilân etti ve avucunun içine aldığı çocuk yaştaki Yang You'yu İmparator Gong adıyla Sui tahtına çıkardı. Şartların iyice olgunlaştığını gören Li Yuan 618'de Sui'yi yıkarak hanedanlığını kurdu. Devletin kuruluşu ve yükselişinde önemli pay sahibi olan oğlu Li Shimin ise kendisinden sonra tahta çıkacaktı. Li Shimin 610'larda Gök-Türkler ile temasa geçmiş, çok geç yaşlardan beri komutanlık yapan başarılı ve hırslı biriydi. Tang Hanedanlığı'nın kuruluşunda Li ailesini destekleyen Gök-Türklerin payı büyüktü. 617'de Sui Hanedanlığı'nın ilk başkenti Chang'an üzerine yürüyen Li Yuan ve Li Shimin'in komutasındaki orduda önemli sayıda Gök-Türk askeri bulunuyordu.

İmparatorun ailesi olan Li, Sui döneminde kuzeybatıda yerleşen asker bir aileydi. Bu ailenin Xianbei-Tabgaç kökenleri, bunlarla yaptıkları evlilikleri söz konusuydu. Hanedanlığı kuran Li Yuan'ın anası dahi bir Xianbei kadınıydı. Öte yandan Tang soylularının önemli bir kısmı Çinli değil, Türk kökenliydi.

BEŞ HANEDANLIK DÖNEMİ (906-960)

Han Hanedanlığı'nın dağılmasından 350 yıl sonra Sui Hanedanlığı, Çin'de devlet birliği sağlamıştı. "Beş Hanedanlık Dönemi"nde bu birlik yeniden dağıldı. Çin tekrar kuzey ve güney olarak iki farklı kültür dairesinde girdi; kuzeyde Türk, Moğol, Tunguzlar gibi konar-göçerler ve yarı yerleşikler ile güneyde yerleşik çiftçi Çinliler. Bu dönemde Tang'ın hükmettiği engin topraklar üzerinde küçük hanedanlıklar kuruldu: Sonraki Liang, Sonraki Tang, Sonraki Jin, Sonraki Han, Sonraki Zhou.

Sui döneminden başlayıp 10. yüzyılda belirginleşen ve 11-12. yüzyıllarda olgunlaşan bir sosyal ve ekonomik dönüşüm yaşanmıştı. Tek bir devlet çatısı altında, bilhassa Tang'ın altın çağlarında ciddi bir şehirleşme meydana gelmiş, zanaat ve atölye üretimi oldukça gelişmişti.

Toplumsal ve Ekonomik Dönüşüm

Çin'de Tang döneminin sonlarında artık belirginleşen bir toplumsal ve ekonomik dönüşüm vardı: Şehirlerin hâkimiyeti. Bu dönemde devlet ve yerel feodal güçler zayıflamış buna karşılık orta sınıflar, üreticiler ve tüccarlar güçlenmişti. Çin'de kapitalizmin ilk filizleri bu dönemlerde yeşerdi. 8. yüzyılın ortasında Anhui bölgesinde özel teşebbüs eliyle çay yaprağı işleyen çok sayıda atölye vardı. 9. yüzyılın ortalarında Jingzhou şehrinde ise pazara yönelik mal üreten kadınların sayısı çoktu. Koordineli üretim artıyor, sermaye ve ev üretimi birleşmeye ve merkezileşmeye başlıyordu.

DİZİN

4 Mayıs Hareketi 268, 269

A

Abahai 229, 230, 231
Abaoji 164, 179, 180, 181
ABD 296, 301, 305, 306, 307, 309, 313
Abılay 241
Afganistan 73, 305, 307
Afrika 307, 312
Afyon Savaşı 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 256
Aisin Goiro 228
Akdeniz 74
Aksu 240, 255
Albazin 238
Alihan Töre 276, 277
Alim Kul 255
Almanya 258, 260, 267, 268, 279
Altan 222, 224
Altay 34, 276, 277
Altın Orda 200, 201, 207
Altı Şehir 256
Ambakay 191
Amerika 260, 263, 268, 279, 280, 288, 289, 296, 301, 307
Amin Hoca 240
Amur 237, 238
Amursana 241
Anhui 26, 31, 128, 135, 162, 171, 205, 242
An Lushan 11, 152, 153, 154, 184
Arap 29, 146, 172
Arık Böke 195, 196
Avusturya 260

B

Bambu Yıllıkları 39
Ban Chao 88
Banpo 31, 32
Banshan 33
Barlas 194
Basra 99
Batı Liang 108, 113, 120
Batı Qin 104, 109, 110, 112
Batı Xia Hanedanlığı 169, 177, 181, 182, 184, 185, 186
Beijia 60
Beijing 25, 27, 30, 108, 135, 151, 152, 165, 172, 177, 181-183, 189, 190, 192, 193, 196, 204, 206, 209, 217-224, 226, 227, 230, 234, 237, 239, 245, 246, 249, 250, 252, 256, 260, 261, 265, 268-271, 278, 280,

282, 301, 302, 306, 313, 315-317, 319, 320
Beixin 31, 32
Beş Aziz İmparator 37, 39, 41
Beş Klasik 38, 68
Beyaz Lotus 205, 242, 245
Bianjing 172, 176, 190
Bingzhou 102
Bir Kuşak Bir Yol 312, 318
Birleşmiş Milletler 287
Bohai 21, 188
Boksör Hareketi 260
Bögü 154
Buda 94, 108, 116, 121, 123, 125-127, 129, 130, 134, 142, 143, 148, 150, 170, 186, 193, 202, 204, 207, 249, 295
Burma 197, 225, 241, 279
Buyeo 76, 109
Buzurug Han Töre 255
Büyük İleri Atılım 291, 292, 293, 294
Büyük Kanal 134, 135, 150, 218

C

Caizhou 192
Cao Cao 90, 91, 99
Celayir 194
Cengiz Han 177, 186, 192, 195, 198, 199, 207
Chang'an 23, 25, 54, 62, 66, 73, 77, 82, 96, 102, 106, 107, 111, 112, 117, 124, 129, 132, 133, 140-143, 150-153, 156, 157, 160, 319
Chen Baixian 120
Chen Cheng 219
Chen Duxiu 269
Chengdu 91, 95, 96, 97, 320
Cheng Han 111
Chen Hanedanlığı 120, 121, 134
Chen Sheng 61, 62
Chiang Kai-shek 14, 270, 271, 274, 275, 276, 279, 280, 281
Chimei 82, 85
Chongqing 27, 278, 280
Chuluo 137
Cihangir 246
Cihan Hoca 240
Cixi 258, 259, 260, 261
Cizvit 225, 234
Cungar 237, 238, 239, 240, 255
Cungar Hanlığı 237, 238, 239, 240
Curçen 182, 188, 189, 190, 191, 192, 196, 228, 229

Ç

Çağatay 200, 207
Çin Cumhuriyeti 262, 263, 264, 265, 267, 281, 287
Çin Denizi 58, 313
Çin Devrim Birliği 262
Çin Halk Cumhuriyeti 246, 278, 282, 283, 285, 287-290, 297, 298, 300, 311, 317
Çin Karakterinde Sosyalizm 311
Çin Komünist Partisi 269
Çin Rüyası 313, 314, 318
Çin Seddi 21, 54, 58, 60, 61, 70, 123, 135, 145, 194, 227, 237, 278

Çogay Kuzı 29

D

Dadiwan I 31
Dahe 33
Dai Devleti 104, 122
Daijun 56
Dalai Lama 237, 238, 241
Daoculuk 50, 111, 123, 124, 193, 207
Dapengkeng 7, 34, 35
Datong 70, 124, 189
Davaaç 240, 241
Dawenkou 33
Daxi 34
Daxia 75
Daxing 121, 132, 150
Demokratik Devrim 284
Demokratik Diktatörlük 286
Deng Sui 86, 87
Deng Xiaoping 293, 294, 296, 298, 299, 300, 303, 304, 306, 312, 318
Dinghai 248
Dingling 91, 109
Donghu 55, 56, 103
Dongxiang 254
Dong Zhongshu 67, 72
Dorgon 227, 230, 232, 233
Dou Xian 88
Dörtlü Çete 296, 298, 299
Duan Qirui 268
Du Wenxiu 254
Dünya Ticaret Örgütü 305

E

Eftalit 127
Elig Kağan 141, 143, 144
El Temür 204
Endonozya 307
Erligang 43
Erlitou 38, 39, 43
Erzhu ailesi 128
Esen Tayisi 221, 222
Evlilik yoluyla barış 70, 71, 75, 82, 83, 88, 145, 148
Eyüp Hoca 240

F

Fan Chong 82
Fang La 171
Fars 29
Fergana 75, 123
Fransa 247, 250, 252, 258, 260, 268, 279
Fujian 26, 76, 172, 206, 235, 267, 300, 319
Fu Jian 111, 112

G

Galdan 237, 238, 240
Galdan Tseren 240
Gansu 28, 29, 31, 33, 36, 55, 57, 63, 66, 69, 73, 74, 75, 82, 86, 93, 96, 104, 108, 109, 110, 112-114, 124, 127, 129, 147, 181, 182, 184, 224, 240, 253, 254, 255, 275, 277, 280
Gaochang 145
Gaoque 55
Gao Yang 128
Gao Yun 113, 114
Gegeen Han 202, 204, 208

Geng Zhongming 232, 235
Gıyâseddin Nakkaş 219
Gobi Çölü 28, 74, 75
Goguryeo 76, 138, 146, 147
Goryeo 182, 188
Göksel Taiping Krallığı 14, 249
Gök-Türkler 10, 129, 140, 141, 145, 146, 147, 148
Gök ve Yer Örgütü 14, 251
Guangdong 26, 31, 76, 219, 235, 247, 248, 251, 253, 261, 268, 270, 271, 280
Guangxi 26, 27, 76, 178, 204, 219, 235, 249, 251
Gu Çor Tegin 153
Guizhou 27, 31, 235, 251, 274
Gulca 276
Guo Wei 166
Guo Zixing 205
Guzang 108, 110, 112
Güney Kore 307, 313
Güney Yan 104, 110, 117

H

Hakka 249
Han Balık 196, 206
Hangzhou 135, 171, 172, 176, 178, 189, 196, 316, 317
Han Hanedanlığı 8, 9, 21, 26, 37, 62, 63, 65, 66, 68, 69, 72, 73, 76, 77, 79, 80-82, 85, 87-90, 93-95, 115, 132, 134, 136, 139, 142, 162, 166, 181
Han veya İlk Zhao 106
Hebei 25, 26, 31, 36, 55, 62, 104, 109, 114, 127, 128, 135, 195, 224, 252
Heilongjiang 29
Helian Bobo 107, 123
Hemudu 32
Henan 25, 26, 31, 32, 33, 38, 39, 41, 44, 46, 112, 120, 124, 135, 157, 178, 224, 242
Hengzhou 236
Herat 219
Hıristiyan 249, 252, 260
Himalaya 289
Hindiçin 99
Hindistan 73, 76, 99, 126, 143, 172, 197, 220, 313
Hoca Niyaz 275, 276
Hokand 246, 255
Hong Kong 15, 248, 262, 298, 300, 306, 311
Hongshan 34
Hong Xiuquan 249, 250
Hoten 88, 240, 255, 275, 276
Hoten Emirliği 275
Hoton Gölü 240
Hougang 31, 32
Huai Gölü 174
Huai Irmağı 22, 119, 177, 190, 196, 206
Huang Chao 156, 157, 164
Huangdi 36, 37, 60, 230
Huang Taiji 229
Huaxia 37, 40
Hubei 25, 26, 31, 38, 43, 141, 235
Huhanye 83, 84, 87
Hui'ler 29
Hui Özerk Bölgesi 29
Hu Jintao 306, 307, 308
Hukuk Ekolü 58

Hunan 25, 26, 118, 174, 216, 235, 236, 269, 280
Hunlar 55, 56, 60, 66, 6-71, 73-75, 82-85, 87, 88, 89, 91, 103, 107, 108, 123, 133, 142
Huo Guang 77, 81
Huo Qubing 74
Hürmüz 220

İ

İç Moğolistan Özerk Bölgesi 29
İlhanlı 200, 207
İli 240, 256, 276, 277
İlkbahar ve Sonbahar Dönemi 52, 59
İmparator Ai 79, 157
İmparator An 86, 87
İmparator Daoguang 245, 246, 247
İmparator Gaozong 147, 177, 240
İmparator Gaozu 62, 70, 139, 141, 142, 158, 166
İmparator Gengshi 82
İmparator Guangwu 85, 86
İmparator Guangxu 258, 259, 261
İmparator He 86
İmparator Hongwu 209, 216, 217
İmparatoriçe Gao 65, 66, 70
İmparatoriçe Wu 147, 148, 149, 150
İmparator Jiaqing 244, 245
İmparator Jing 68, 69, 71, 131
İmparator Jingzong 184
İmparator Kangxi 233, 236, 238
İmparatorluk Sınav Sistemi 160
İmparator Ming 86
İmparator Muzong 181, 224
İmparator Qianlong 240, 242
İmparator Qinzong 172
İmparator Renzong 170, 185, 244
İmparator Shenzong 170, 225
İmparator Shizong 181, 191, 224, 238
İmparator Shun 87
İmparator Taizong 141, 142, 143, 144, 145, 146, 169, 180
İmparator Tianshun 222
İmparator Tianzuo 182, 183
İmparator Tongzhi 253
İmparator Wanli 225, 226
İmparator Wen 64, 66, 67, 68, 69, 70, 121, 132, 133, 134, 135, 136
İmparator Wenxuan 128, 129
İmparator Wenzong 156
İmparator Wu 67-69, 71-78, 81, 82, 101, 102, 119-121, 130, 132, 136
İmparator Xianzong 155, 186
İmparator Xiaowen 125
İmparator Xuanzong 149, 150, 152, 156, 221, 245
İmparator Yang 135, 136, 137, 138, 139
İmparator Yongle 217, 218, 219
İmparator Yongzheng 238, 240
İmparator Zhang 86
İnci Nehri 174
İngiltere 243, 245, 247, 248, 250, 252, 256, 266, 268, 279, 292, 306

İpek Yolu 73, 312
İranlılar 198
İsa Yusuf Alptekin 277
İslam 29, 146, 204, 207, 244, 275
İtalya 260, 279

J

Japon 148, 172, 217, 221, 225, 257, 258, 272, 278, 279, 282, 306
Japonya 197, 220, 221, 257, 258, 260, 266, 267, 268, 278, 279, 306, 307, 313
Jiajing 224
Jiangnan 23, 235
Jiang Qing 296
Jiangsu 26, 33, 34, 128, 135, 205, 206, 271
Jiang Zemin 302, 303, 304, 305, 306
Jiankang 104, 117, 118, 119, 120, 121, 125
Jiling 29
Jin Hanedanlığı 82, 98, 100, 101, 104, 106, 108, 110, 111, 113, 117, 165, 172, 176, 177, 180, 181, 183, 188, 189, 191-195, 226, 228-230
Jin Midi 77
Jin Shuren 275
Jiqing 209
Jiuquan 113, 254
J. Stalin 287
Juan-juan 123
Junchen 66
Juqu 107, 108

K

Kabul Han 191, 192, 194, 195
Kaifeng 163, 164, 166, 172, 173, 176, 177, 181, 189, 190, 192
Kalka Moğolları 241
Kalmuklar 237, 239
Kangju 83
Kang Youwei 258, 259, 261
Kapgan Kağan 148
Kara Kitay 183
Kaşgar 240, 241, 246, 255, 275, 276, 277
Kazak 29, 241
Kazakistan 237, 304, 305, 307, 312
Kenya 220
Kırgız 246
Kırgızistan 304, 305
Kıtan 128, 152, 164, 165, 168, 179-181, 183, 189, 196, 229
Kızıl Kaşlılar 82, 85, 86
Kızıl Muhafızlar 295, 302
Kızıl Ordu 274, 275, 278
Kızıl Türbanlılar 205
Kızıl Uçurum Savaşı 91
Kingan Dağları 29, 194
Kiyat 194
Konfüçyüs 57, 59, 61, 64, 67, 68, 80, 86, 90, 116, 125, 136, 170, 180, 185, 201, 204, 211, 218, 223, 233, 234, 249, 313
Konfüçyüs Enstitüsü 313
Kongirad 180

Kore 73, 75, 100, 108, 109, 137-139, 146, 147, 148, 172, 182, 227, 257, 288, 289, 307, 313
Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti 288
Koreliler 29, 100, 113, 238
Kore Savaşı 288, 289
Kök Nur 21, 28, 33, 104, 114, 137, 277
Kral Wu 46, 48
Kral Xuan 54
Kral Yi 54
kral Zhou 42
Kumoxi 128, 179
Kumul 88, 89, 124, 137, 275, 276
Kunlun 22
Kuo Min Tang 265, 269
Kuşak Yol Projesi 16, 312
Kutula Han 192
Kuzey Liang 107, 108, 112, 113, 124
Kuzey Qi Hanedanlığı 128, 129, 130
Kuzey Wei Hanedanlığı 107, 109, 114, 115, 118, 119, 122, 123, 126, 127, 129
Kuzey Yan 113
Kuzey Zhou Hanedanlığı 128, 129, 131, 132
Kültür Devrimi 59, 288, 295, 296, 297, 298, 301
Külüg Han 200, 201
Kür Şad 144, 145
Kyakhta Antlaşması 239

L

Lanzhou 109, 253
Laoguantai 31
Latin Amerika 307
Le Hanedanlığı 219
Leninizm 283, 286, 287, 297, 299, 303, 311
Lhasa 238, 241
Liang Hanedanlığı 108, 110, 113, 119, 120, 157, 164
Liangzhu 7, 34, 35
Liaodong 36, 56, 60, 98, 100, 104, 114, 258
Liao Hanedanlığı 164, 165, 168, 172, 179, 181, 188, 194
Liaoning 29, 31, 34, 108, 109, 114, 123, 188, 228, 278
Liaoxi 56, 104, 280
Li Cunxu 158, 164, 165
Li Dazhao 269
Li Guangli 75
Li Keyong 157, 158, 164, 165
Lin'an 172, 176, 189, 196
Lin Biao 296, 298
Lintao 60
Lin Zexu 247, 248
Li Shimin 140, 141, 142
Liu Bang 62, 63
Liu Bei 91, 95
Liu Shaoqi 290, 293, 294
Liu Song Hanedanlığı 117, 118, 119, 124
Liu Xuan 82, 85
Liu Yu 117
Liu Yuan 102, 106

Liu Zhiyuan 166
Liwei 122
Li Yuan 139, 140, 141
Li Zicheng 226, 227, 230
Longgu Dağı 30
Longmen Mağaraları 126
Longshan 34, 35, 38, 43, 58
Luoyang 25, 49, 54, 55, 82, 85, 86, 91, 96, 99, 101, 102, 106, 107, 109, 112, 117, 124-129, 135, 152-154, 156, 157, 177, 227
Lutai 42
Lü ailesi 66
Lü Guang 112

M

Ma Bufang 277
Macao 298, 300, 305, 306, 311
Machang 33
Ma Hualong 253, 254
Majiabang 32, 33, 34
Majiayao 33
Mançu 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 238, 242, 244, 249, 254, 258, 259, 262, 264, 278
Mançurya 29, 98, 145, 179, 180, 182, 188, 192, 194, 226, 228, 242, 256, 258, 267
Mandarin 287
Mao Zedong 59, 269, 275, 280, 282, 284, 286, 287, 289, 290, 297, 298, 303, 311
Marksizm 283, 286, 287, 297, 299, 303, 311, 312
Ma Rulong 254
Maveraünnehir 73, 75
Ma Yonglin 254
Ma Zhongying 275, 276
Meiji Restorasyonu 257
M. Emin Buğra 275
Meng Tian 60, 69
Mesut Sabri 277
M. Gorbaçev 301
Miao 27, 40, 245, 251
Miaodigou 33
Milliyetçi Hükümet 271, 274, 277, 278, 279, 282
Milliyetçi Parti 265, 269
Ming Hanedanlığı 206, 209, 212, 214, 217, 220, 226, 227, 228, 230, 235, 236
Minhe 110
Modu (Mete) 60, 69
Moğol 28, 54, 91, 93, 115, 122, 128, 162, 178, 179, 181, 186, 191, 192, 194-205, 207, 209-212, 216, 218, 219, 221, 222, 224, 229, 233, 237, 251, 254, 266
Moğolistan 29, 34, 36, 75, 100, 104, 164, 179, 180, 189, 194, 195, 198, 199, 207, 219, 228, 236, 237, 239, 240, 242, 266
Moğolistan Halk Cumhuriyeti 266
Muhammed Ali 246
Mukali 202
Murong 103, 104, 108, 109, 110, 112, 114, 122
Mu Wang 54

N

Nakşibend 244
Nanjing 26, 27, 91, 97, 104, 105, 117, 118, 120, 125, 176, 209, 216-218, 223, 248, 249, 263, 265, 266, 271, 278, 279, 281
Nanking Antlaşması 246, 248, 251, 252
Nanshan 153
Nanyue 66, 75, 76
Nayman 194
Nerçinsk Antlaşması 238
Ngô Hanedanlığı 169
Nian İsyanı 250
Ningxia 29, 69, 110, 112, 113, 184, 280
Nurhaci 226, 228, 229, 231

O

Okhotsk 238
Onon-Kerülen 194
Ordos 29, 60, 69, 92, 107, 123, 124, 169, 186
Orhun 194
Orta Asya 304, 312, 317
Orta Düzlük 40
Osman Batur 277
Osmanlı 78, 255
Oyrat 219, 221

Ö

Ögedei Han 195
Önceki Liang 111, 113
Önceki Qin 109, 111, 112, 113
Önceki Yan 104, 108, 109, 111
Ötüken 18, 144, 319

P

Pamir Dağları 28
Pei Ju 136, 137, 138, 139
Pekin Adamı 30
Peking Antlaşması 252
Peking Üniversitesi 268, 269
Pers 74
Petersburg 256
Pingcheng 70, 124
Pingxing Geçidi 278
Portekizliler 223
proto-Moğol 54
Proto-Tibetli 44, 74, 114, 127
proto-Türk 43, 44, 46, 49
Pugu Huai'en 153, 154
Puyi 261, 268, 278

Q

Qianglar 44, 74, 87, 127
Qi Beyliği 52, 53
Qidan 179
Qifu 104, 109
Qifu Guoren 109
Qi Hanedanlığı 10, 118, 119, 125, 128, 129, 130
Qimin 137
Qin Beyi Mu 52, 55
Qing Hanedanlığı 227-232, 235, 239, 240, 245, 249, 252, 256, 259
Qin Hanedanlığı 53, 57, 59, 60, 61, 62, 69, 107, 109, 110, 112, 113, 117
Qin Kai 56
Qinling Dağları 22

Quan Yi 53, 54
Qu Boya 137
Qufu 125
Qujialing 34

R

Rehe 252
Roma 74, 146, 217
Rong 47, 53, 54, 55, 127, 128, 166
Rouran 123, 124, 126, 127, 128
Rus Çarlığı 237, 239, 243
Rusya 29, 238, 239, 243, 256, 258, 260, 266, 269, 305, 313

S

Salar 28, 29, 254
Sarı Irmak 21-23, 25-29, 31, 34, 36, 38-41, 51, 55, 60, 69, 75, 81, 86, 90, 92, 97, 99, 109, 117, 118, 124, 128, 130, 135, 152, 192, 205, 209, 222, 250
Sarı Türbanlı 90
Sasani 146
Savaşan Beylikler Dönemi 52, 53
Shaanxi 25, 26, 31, 32, 36, 38, 46, 47, 55, 57, 62, 96, 104, 109, 112, 113, 165, 173, 174, 184, 185, 224, 226, 253, 255, 275, 280, 317
Shandong 21, 25, 26, 31, 33-36, 55, 82, 86, 109, 110, 124, 128, 135, 173, 178, 205, 216, 217, 224, 235, 260, 267, 268, 280
Shangdu 195, 206
Shanggu 56
Shanghai 33, 34, 248, 268, 269, 270, 271, 278, 302, 305, 307, 315, 316, 317, 320
Shanghai Beşlisi 305
Shanghai İşbirliği Örgütü 305, 307
Shang Hanedanlığı 40, 41, 42, 43, 54
Shangjing 180, 183, 188
Shang Kexi 232, 235
Shan Rong 53
Shanxi 25, 31, 32, 36, 38, 39, 54, 55, 102, 104, 109, 112, 128, 140, 165, 166, 184, 224, 227, 278, 317
Shatuo Türkleri 157, 164, 165
Shazhou 113
Sheng Shicai 275, 276
Shenzhen 300
Shibi 137, 138, 139
Shi Chaoyi 153, 154
Shi Hu 107
Shi Huang Di 57, 58, 60
Shi Ji 39, 41, 42, 63, 315
Shi Jingtang 165, 181
Shi Le 106, 107
Shimonoseki Antlaşması 257, 258
Shiyijian 122
Shu Han Hanedanlığı 95
Shu Jing 38, 68
Sibirya 34, 36, 237
Sichuan 27, 28, 33, 36, 90, 104, 111, 114, 117, 130, 153, 157, 173, 174, 178, 223, 235, 320
Siku Quanshu 244

Sima Dewen 105
Sima Yan 100, 101
Sima Yi 100
Sir Tarduş 145
Sogd 152
Song Hanedanlığı 117-119, 124, 166-172, 176, 178, 181, 184, 185, 189, 195, 197, 198, 211
Song Jiaoren 265, 266
Songze 34
Sonraki Han Hanedanlığı 166, 181
Sonraki Jin Hanedanlığı 165, 181, 226, 228, 229
Sonraki Liang Hanedanlığı 110, 157, 164
Sonraki Qin 109, 110, 112, 117
Sonraki Tang Hanedanlığı 158, 165, 180
Sonraki Yan 104, 109, 110, 113, 114
Sonraki Zhao 106
Sosyalist Eğitim Hareketi 294
Sovyetler Birliği 266, 269, 270, 275, 276, 277, 282, 284, 287, 288, 289, 296, 301, 304, 306
Sui Hanedanlığı 23, 120, 121, 129, 131, 132, 136, 138, 139, 140, 141, 152, 162, 218
Sun Quan 91, 97, 98
Sun Yat-sen 14, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 269, 270
Suriye 146, 217
Suzhou 26, 82

Ş

Şahruh 219
Şaman 44, 193, 207
Şarki Türkistan Cumhuriyeti 276, 277
Şarki Türkistan İslam Cumhuriyeti 275

T

Tabgaç 103, 107, 108, 109, 114, 116, 118, 12-127, 140, 184, 221
Tacikistan 304, 305
Taiwan 99, 199, 235, 237, 258, 281, 287, 307, 313
Taiye Gölü 196
Taiyuan 112, 165, 278, 317
Taklamakan Çölü 28
Tang Hanedanlığı 11, 24, 72, 139, 140, 145-149, 152-154, 157, 158, 160, 164, 165, 167, 179, 180
Tangut 184, 185, 186
Tanrı Dağları 28, 87, 89
Tarbagatay 276, 277
Targi 202
Tarım Havzası 237
Taspar 129
Tatar 180
Tekes 256
Temüder 202, 203, 204
Temür Han 199, 200, 203, 204, 206
Tiananmen Olayları 302, 303
Tianjin 248, 252, 260, 269, 270, 280

Tianshui 55
Tibet 27, 28, 32, 46, 74, 88, 104, 107, 111, 112, 114, 184, 199, 207, 218, 237, 238, 240, 241, 244, 266
Tibet Budacılığı 207, 244
Timur 219
Tongwan 107, 124
Touman 69
Tufa 104, 110
Tugh Temür 204
Tuğrul 186
Tuli Kağan 143, 144, 145
Tunguz 17, 34, 43, 122, 162, 172, 179, 182, 188, 228, 233
Tuoba 103, 107, 123, 125, 184
Tuoba Gui 123
Turfan 89, 108, 124, 137, 145, 240
Tuyuhun 104, 110, 114, 124, 137, 144
Tümed Moğol 222
Türk 18, 28, 29, 32, 43, 44, 46, 47, 49-51, 53, 55, 59, 89, 91, 93, 94, 100, 107, 115, 117, 122, 123, 126-129, 133-136, 140-146, 148, 151-154, 157, 162, 165, 166, 178, 179, 183, 196, 198, 221, 246, 288, 312, 318, 319, 320
Türkistan 32, 57, 73, 74, 75, 76, 100, 116, 126, 136, 137, 138, 143, 145-147, 151, 184, 185, 196, 197, 198, 200, 203, 208, 219, 221, 236, 237, 275-277, 304, 305, 307, 312, 319
Türkmenistan 305, 307

U

Uç Turfan 241
Ulusal Halk Kongresi 290, 310, 311
Uygur bölgesi 32, 74, 87, 88, 278, 305
Uygurlar 153, 154, 155, 180, 198, 199, 233, 241, 275, 276, 277
Uygur Özerk Bölgesi 28
Uzun Yürüyüş 274, 275

Ü

Üç Halk İlkesi 262
Üç Temsil 303
Üç Vilayet İnkılabı 276

V

Vietnam 27, 76, 169, 197, 219, 220, 225, 241, 242

W

Wang Anshi 170, 171
Wang Hongwen 296
Wang Mang 21, 79, 80, 81, 82, 84, 85, 86
Wang Zhen 79, 221
Wanyan Akutta 182, 183, 188
Wanyan Liang 177, 190
Wei Hanedanlığı 94-97, 99-101, 107, 109, 114, 115, 118, 119, 122, 123, 126-130
Wei Irmağı 23, 31, 42, 46, 104, 145

Wei Qing 74
Wu Beyliği 52, 68
Wuchang 262, 263
Wu Guang 61, 62
Wu Hanedanlığı 95-99, 101
Wuhuan 88, 91
Wuling 55
Wu Sangui 230, 232, 235, 236
Wusun 75
Wuyuan 87

X

Xia Hanedanlığı 38, 184
Xia Hun Hanedanlığı 110, 124
Xiamen 248, 300
Xian 23, 25, 54, 58, 88, 91, 149, 316, 319
Xianbei 88, 89, 91, 102, 107, 108, 109, 114, 122, 123, 127, 128, 132, 140, 184, 221
Xiangguo 107
Xiangjiang Irmağı 274
Xiang Yu 62, 63
Xianyang 57, 62
Xiao Yan 119
Xi Jinping 16, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 319
Xingqing 184
Xin Hanedanlığı 79, 81, 82, 84
Xining 110, 254
Xinjiang 28, 256, 277
Xuan Zang 143
Xuchang 99

Y

Yakup Bey 255, 256
Yalta Konferansı 277
Yan Beyliği 55, 56, 98
Yandi 36, 37
Yang Guifei 152
Yang Jian 131, 132
Yangshao 31, 32, 33, 38, 47
Yang Zengxin 275
Yangzhou 26, 150
Yangzi 21-24, 26-28, 32, 34, 52, 86, 91, 94, 97, 98, 99, 121, 134, 135, 150, 174, 177, 189, 218, 220, 231, 232, 235, 236, 248, 252, 263, 270, 280, 300
Yanmen 56, 138
Yao Chang 112
Yao Wenyuan 296
Yarkend 240, 241, 246, 255, 276
Yasak Şehir 218, 224, 225, 268
Yaz Olimpiyatları 306, 313
Yecheng 128
Yemen 220, 305
Yenisey 194
Yesün Temür Han 203, 204
Yihetuan 259, 260, 261
Yinan 144, 145
Ying Zheng 57
Yin Hanedanlığı 41
Yuan Hanedanlığı 194, 196, 199, 204, 206, 233, 254
Yuanhao 184
Yuanmou Adamı 30
Yuan Shikai 261, 262, 263, 265, 266, 267
Yubeiping 56
Yue Beyliği 52
Yue Fei 176, 177
Yuezhi 73, 75

Yungang Mağaraları 126
Yunnan 27, 30, 76, 118, 130, 235, 241, 254, 319
Yunzhong 56
Yuwen Hu 128, 130
Yuwen Tai 130
Yuyang 56
Yüz Çiçek Hareketi 290, 294
Yüz Gün Reformu 259, 261

Z

Zeng Guofan 250
Zhangchu 61
Zhang Chunqiao 296
Zhang Juzheng 225
Zhang Lexing 250
Zhang Qian 73
Zhang Shi 113
Zhang Xianzhong 226
Zhan Xun 268
Zhao Kuangyin 166, 167
Zheng Keshuang 237
Zhengtong 221, 222
Zhenhai 248
Zhizhi 83
Zhou Enlai 15, 269, 282, 289, 290, 293, 296
Zhou Hanedanlığı 46
Zhou Kralı Wen 46
Zhuang'lar 27
Zhujiang 174
Zhu Yuanzhang 205, 206, 209
Zuo Zongtang 253, 254, 255